

ÇOCUK EĞİTİMİNDE AİLENİN ROLÜ

*Fatih Kılıçarslan

Aile toplumun en küçük kurumudur. İnsanlar aile birliği içinde, çocukluktan itibaren yaşlılık dönemlerine kadar fiziksel ve ruhsal açıdan çeşitli aşamalardan geçerler. Toplumsal hayatımızda ilişki içinde olduğumuz kişileri tanımalı, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerini bilmeli, duygu, düşünce ve davranışlarında meydana gelen değişimi izleyebilmeliyiz. Bu nedenle gerek bireyin meydana gelen davranışlarının değerlendirilmesinde, gerekse toplumsal yapının analizinde insan faktörü önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk korunmaya, ilgiye ve sevgiye muhtaç bir varlıktır. Ailenin uygun tutum ve davranışlarıyla çocuğun ruhsal ve davranışsal gelişimi sağlıklı yapılandırılabilir. Ancak ebeveynler çocuklarına yeterli düzeyde ilgi ve sevgi göstermez, kişilik gelişiminde uygun rol model olmaz ise çocuk uyum, davranış, sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Çocuğun kişilik gelişimi

Birey, çocukluk döneminden itibaren çevresinde yaşayan insanların davranış ve tutumlarını taklit eder. Bu taklit önce anne ve baba imajı ile başlar. Kişilik doğrudan doğruya anne-babanın çocuğu ile karşılıklı kurduğu ilişkiden doğmaktadır.

Kişilik çocukla içinde yaşadığı toplumla sıkı ilişkilerden, çok kuvvetli duygusallıklardan oluşmakta çocuk ile çevre arasındaki ilişkinin, diyalogun ve etkileşiminin sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bir çocuğa ana babası nasıl davranırsa, çocuk da diğer kişilere karşı öyle davranır. Önce karakterin, daha sonra kişiliğin oluşmasında ve gelişiminde çocuk, ana baba etkileşimi sürecinde sevgi ve disiplin temel rol oynar.

Çocuğun karakteri, çoğu kez kendisini ana babasının verdiği davranış özelliklerini yansıtır. Karakteri oluşturan en önemli yol çocuğa ahlaki davranışını nedenlerini açıklamak, çocuğun kararları kendi kendine almaları ve onları akıllıca nasıl eleştirebileceklerini öğretmektedir. Sağlam duygusal temeller üzerine kurulan kişiliklerde ki çocuklar, hayatın beraberinde getirdiği sorunlarla baş etmeye hazırlanmış demektir.

Kişilik zamanla olgunlaşır. Çocuğun fiziki, zihinsel ve duygusal yapısı zamanla gelişir. Önceleri duygu ve heyecanlarını denetleyemeyen çocuk büyüdükçe duygu ve heyecanlarını nasıl denetleneceğini öğrenir. Ailenin sosyal- ekonomik düzeyi, kültürel durumu, arkadaş ve okul çevresi çocuğun kişiliğinin oluşumunda önemli rol oynar. Kendine ve çevresine güvenen çocuklar, yaşam başarısı yüksek olmaya aday çocuklardır.

Bilge, örnek bir insan modeliyle özdeşim kurmak

Çocuk büyüdükçe, anne babasından ayrı bir varlık, farklı kişi olduğunu hisseder. Bir başkasına benzemeye çalışabilir, rol modelleri vardır. Sosyal varlık olarak, aile dışına çıkarak toplumsal ilişkilerini geliştirmeye başlar, arkadaş grubuyla etkileşime girer. Kişiliğın kazanılmasında sosyal ve çevresel faktörlerin rolü büyüktür. Çocuk bütün enerjisini örnek, model objelere yöneltirse, kişiliği olumlu yönde etkilenir ve gelişir. Güçlü kişiliği ile ilkeli, bilge, örnek bir insan modelini benimser ve özdeşleşerek bir bağ kurabilirse çocukların kendilerine olan güveni de artar, kişilikleri de gelişir.

Ebeveyn ile iletişim

Ebeveynler, çocuklarının farklılık çabalarını, kimlik arayışını korkuyla, endişeyle karşılayabilir ve kendi olumsuz duygularını çocuklarına baskı olarak yansıtabilirler. Ebeveynler bu şekilde çocuğuna sürekli müdahale etmekle çocuğun kendi olma, kendini tanıma çabasını da zorlaştırmaktadır. Müdahaleci tutumlarıyla çocukta ek bir stres faktörü olmaktadır. Aile içi ilişkilerde ihmal, istismar ve şiddet içerisinde yetiştirilen çocuk psiko-sosyal gelişim evrelerinde duygusal, sosyal, kişilik gelişimi açısından uyum ve davranış sorunları gösterir.

İletişim çatışmaları

Çocuk ergenlik sürecinde akran grubu içerisinde iletişim güçlükleri çeker, ebeveynlerinden modelleme ile edindiği şiddet davranışlarını arkadaşlarına gösterme eğilimindedir. Günlük yaşamımızda, çocuğumuzun bir sorunu karşısında, her şeyin iyi gideceğini söylemek, akıl vermek, dinlememek, eleştirmek, suçlamak iletişim engeli olduğunu öğrendiğimizde çoğumuz şaşırıyoruz. Bu yaklaşımlar çocuğumuza hiç yardımcı olmadığı gibi onun sorununu çözmede bir engel oluşturuyor, sorunu ortaya koymasını ya da açıklamasını engelliyor.

Çocuk duygularının kabul edilmediğini, değersiz olduğunu, anlaşılmadığını düşünerek kendini olumlu tutumlarla ifade edemeyen çocuk şiddet tutumları ile ailesinin ilgisini çekmeyi iletişim yöntemi olarak benimsiyor. Çocukların şiddet tutumlarının değiştirilmesinde, çatışma karşısında çözümleyici yaklaşımlarının ve kriz yönetim becerilerinin geliştirilmesine bağlıdır. Ancak sorunu ya da çatışmayı çözen çocuk, şiddet davranışlarından kaçınabilir. Her şeyden önce çatışmanın çözülmesinde, sorunu anlamak ya da analiz edebilmek çözümün kaynağını da oluşturur.

Çatışma Çözme Yaklaşımları

Çatışma yapısı gereği her iki tarafa zarar vermektedir. Bireylerin duygusal, fiziksel örselenmesine yol açmaktadır. Öncelikle çatışmaya yol açan tutumlardan kaçınabilmektir. Ancak çatışma ortaya çıkmışsa, çözüme odaklanarak yaklaşım geliştirebilmeliyiz. Amaç sorun çözme kadar, uzlaşma becerileri göstererek çatışmayı çözümlenektir.

Farklılıklarımızın farkında olmak

Aile ve toplum ilişkilerinde soğukkanlı ve açık iletişim içerisinde “farklılıklarımızın farkında olarak” birbirimizi anlamalıyız. Uzlaşma ve sorun çözme yeteneklerimizi geliştirerek ancak uyumlu, olumlu ve sağlıklı ilişkiler ortaya koyabiliriz. Özgüven ve değerler dengesi çocuğunun bağımsızlaşma sürecinde ebeveynlerin sağlıklı yaklaşımlarıyla gerçekleştirilebilir.

Bireyselliği, bağımsızlığı ve güven duygusu geliştirilmeli

Ebeveynler çocuklarıyla “bağımlı” ilişki kurma, onlara kendi uzvu gibi davranma, sahiplenme duygusuyla hareket etmek yerine çocuğa farklı bir birey olduğunu hissettirmeli. Yaşına uygun olarak sorumluluklar almasını, bağımsız hareket edebilmesini ve aile içerisinde karar sürecine aktif katılımını desteklemelidirler. Çocuk hayatın sorumluluğunu aldıkça, sonuçlarını gördükçe kendi değerlerini, hayat kriterlerini oluşturacak ve kendi ayakları üzerinde hayatına

yön verecektir. Böylece bağımsızlaşan çocuk yaşanmış hayatın sonuçlarından çıkardığı derslerle kişiliğini ve karakterini oluşturacak, kendini tanıma ve anlama yolculuğunda mesafe kazanacaktır.

İnsan merkezli toplum düzeni

Çocuğun şiddet davranışlarından uzaklaşarak uyumlu, üreten bir değer olarak geleceğe hazırlanması “insanı merkeze” alan bir aile ve toplum düzeninde gerçekleşebilir. Bu hayat düzeni ancak insan, aile ve toplum tasavvuru olan bir ülkede ortaya çıkabilir. İçinde yaşadığımız toplumdaki sağlıklı ve mutlu iç dünyasında barışık ve topluma faydalı bireylere olan ihtiyacımız her geçen gün artmaktadır. Çocuğun sağlıklı kişilik oluşumunda çocuğu psiko-sosyal yönüyle destekleyecek kurum ve hizmetlerin gerçekleşmesi böylece toplumun görevi haline gelmiştir. Yerel düzeyde oluşturulacak aile danışma merkezleri, toplum merkezlerinin açılması gerekmektedir.

Etkili iletişim yaklaşımları

1. Çocuğunuzun sorunlarına duyarlılık ve ilgi gösterin, onu da iletişim sürecine katın.
2. Dinlemek ve anlamak için zaman ayırın, bedensel duruşun seviyesini çocuğa göre belirleyin.
3. İletişim engelleri olan akıl vermek, yorumlamak, eleştirmek ve suçlamaktan kaçının.
4. Kendi düşüncelerinize değil çocuğun duygu ve düşüncelerine odaklanın, dinleyerek ona değer verdiğinizi ve onu kabul ettiğinizi gösterin.
5. Çocuğun seviyesinde kelimeler kullanarak, duygularını yansıtın, aynası olun.
6. Sürekli çocuğa söz vererek, kendisini anlaşılabilir hissetmesini sağlayın.
7. Dinleme becerileri geliştirme yönünde eğitim almayı düşünün.

* Sosyal Hizmet Uzmanı/Aileler Yönetim Kurulu Başkanı